

Invloed ouders op woonsituatie volwassen kinderen

ANNIKA SMITS

Kinderen begeven zich meestal niet ver van hun ouders. In figuurlijke zin, maar ook letterlijk. Het is al langer bekend dat de sociaal-economische status van kinderen deels kan worden verklaard vanuit die van hun ouders. Nu blijkt evenwel dat dit ook geldt voor hun woonsituatie: woonkwaliteit wordt van ouders op kinderen overgedragen en ook de woonlocatie en het verhuisgedrag van volwassen kinderen staan niet los van die van hun ouders.

Foto: ANP Photo Xtra/Lex van Lieshout

Woonkwaliteit (opgevat als de kenmerken van een woning, waaronder type, oppervlakte en waarde) en woonlocaties zijn van groot belang in een mensenleven. Ze beïnvloeden iemands welzijn en sociale status, maar bepalen ook mede in welke mate mensen toegang hebben tot de arbeidsmarkt, scholing, openbaar vervoer en andere faciliteiten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er binnen de sociale wetenschappen veel aandacht bestaat voor woonkwaliteit en woonlocaties. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar het verband tussen de woonkwaliteit en woonlocaties van volwassen kinderen en die van hun ouders. In het promotieonderzoek werd aan de hand van de NKPS en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek onderzocht welke invloed ouders hebben op de woonsituatie van hun volwassen kinderen. In dit artikel worden twee onderwerpen van mijn dissertatie uitgelicht: het wonen in een koopwoning en het samenwonen van ouders en kinderen.

Opgroeien in een koopwoning vergroot latere kans op eerste eigenwoningbezit

In de NKPS is aan de respondenten gevraagd hoe hun woonsituatie was op 15-jarige leeftijd. Hierdoor is onder meer bekend of zij in een

koopwoning opgroeiden, of in een huurwoning. Ook zijn in de NKPS een aantal retrospectieve vragen gesteld over de timing van levensloopgebeurtenissen, waaronder het jaar waarin men voor de eerste keer huiseigenaar werd. Onze verwachting was dat de kans op een eerste koopwoning groter zou zijn voor kinderen die opgroeiden in een koopwoning, dan voor kinderen wier ouders vroeger huurden. Dat blijkt ook zo te zijn. De gevonden samenhang tussen de kans op een eerste koopwoning en het eigenwoningbezit onder ouders kan niet alleen worden verklaard vanuit het feit dat ouders met een koopwoning of hogere woningwaarde vaak over meer financiële middelen beschikken dan andere ouders, en daarmee betere mogelijkheden hebben om hun kinderen direct (via giften of leningen) of indirect (via investeringen in hun opleiding en de betere kansen op de arbeidsmarkt die daarmee gepaard gaan) financieel bij te staan in hun wooncarrière. Een deel van de samenhang kan worden toegeschreven aan overige financiële middelen die ouders inzetten om de woonkwaliteit van hun kind te verbeteren, zoals spaargeld of de overwaarde van een hypotheek, of aan het feit dat ouders vaak een rolmodel zijn voor hun kind.

Gaan samenwonen met ouders in 2005

	%
Kind verhuisd naar ouder(s)	84
Ouder(s) verhuisd naar kind	12
Kind en ouder(s) verhuisd naar andere woning	4
Aantal	9.636

Foto: ANP Photo/Ton Borsboom

Effect eigenwoningbezit ouders sinds 1970 licht gestegen

Doordat we precies weten in welk jaar de respondent voor het eerst eigenwoningbezitter werd, kon worden onderzocht of de intergenerationale overdracht van eigenwoningbezit door de jaren heen is veranderd. We hadden de verwachting dat de kansen op eigenwoningbezit gedurende de laatste decennia gelijkjer werden voor iedereen. Immers: de samenhang tussen de sociaal-economische posities van ouders en kinderen is in de voorbije eeuw steeds losser geworden. Daarnaast zouden een aantal maatregelen, zoals het verstrekken van startersleningen, de kansen op eigenwoningbezit voor kinderen van huurders hebben doen toenemen.

Onze verwachting werd niet bevestigd: de positieve samenhang tussen eigenwoningbezit onder ouders en de kans op een eerste koopwoning onder kinderen steeg licht tussen 1970 en 2003. Tegelijkertijd veranderde de samenhang tussen de huishoudenssamenstelling van het kind en de kans op een eerste koopwoning. In 1970 hadden kinderen die getrouwd waren en kinderen die op het punt stonden dat te doen nog een veel grotere kans op een eerste koopwoning dan alleenstaanden en ongehuwd samenwonenden maar in 2003 waren de verschillen veel kleiner. Alleenstaanden en ongehuwd samenwonenden hebben in ruim 30 jaar tijd hun kansen op een eerste koopwoning aanzienlijk zien toenemen. De kansen op eerste eigenwoningbezit werden dus gelijkjer voor kinderen met verschillende huishoudenssamenstellingen, terwijl die van kinderen die opgroeiden in een huur- dan wel koopwoning meer uiteen zijn gaan lopen. Wellicht kan deze ontwikkeling worden verklaard door de toenemende mogelijkheden die eigenaar-ouders hebben om het eigenwoningbezit van hun kinderen te bevorderen, zoals de generatiehypotheek.

Het samenwonen van ouders en hun (volwassen) kinderen

Het komt niet vaak voor dat oudere ouders met hun volwassen kinderen samenwonen. In

Nederland, maar ook in de VS en vele andere Europese landen, verlaten de meeste kinderen het ouderlijk huis voor hun 30ste. Wie zijn dan de kinderen die blijven? Hoe vaak komt het voor dat kinderen terugkeren naar huis? En hoeveel ouders in Nederland trekken in bij hun volwassen kind? Dergelijke vragen laten zich middels de meeste surveys moeilijk beantwoorden. Vaak zijn survey-aantallen simpelweg te klein om betrouwbare uitspraken te doen over zogenaamde meergeneratiehuishoudens. Met het SSB is het wel mogelijk om dergelijke zeldzaam voorkomende situaties te onderzoeken. Het SSB bevat administratieve gegevens over de gehele Nederlandse populatie, waaronder woonlocaties. Omdat de gegevens uit het SSB niet verder teruggaan dan 1998, kon niet worden uitgezocht welk percentage van de meergeneratiehuishoudens wordt gevormd door nestblijvers: kinderen die het ouderlijk huis nooit hebben verlaten. Wel konden we onderzoeken welke ouders en kinderen die apart woonden in

Foto: ANP Photo Xtra/Lex van Lieshout

2004, samen gingen wonen in 2005. Deze analyse maakt het mogelijk om vast te stellen waarin de groep meergeneratiehuishoudens uit 2004 (waaronder ook nestblijvers) verschilt van die uit 2005 (die alleen wordt gevormd door ouders en kinderen die in 2004 nog apart van elkaar woonden).

In onze analyses richtten we ons op kinderen in de leeftijd van 30 tot 40 jaar. De tabel geeft een overzicht van het percentage kinderen dat in 2004 samenwoonde met één of beide ouders. In de tweede kolom van de tabel is weergegeven hoeveel kinderen er tussen 2004 en 2005 een meergeneratiehuishouden vormden met ouders, en hoe dit huishouden tot stand kwam. Uit de tabel blijkt dat vijf procent van de 30-40-jarige kinderen samen met de ouders woont, en een half procent in het betreffende jaar is gaan samenwonen met de ouders. Vermoed wordt overigens dat de behoefte aan meergeneratiewoningen zich pas op wat hogere leeftijd afspeelt (als de kinderen 40ers of 50ers zijn en de ouders ver in de 70 of in de 80).

MINDER WOONTERREIN PER HUISHOUDEN

Tussen 1996 en 2006 is er in Nederland ruim 17000 hectare aan woonterrein bijgekomen. Het aantal m² aan woonterrein per huishouden nam in deze periode af, terwijl de oppervlakte per persoon juist toenam. In 1996 was negen procent van het landoppervlak bebouwd terrein. Twee derde daarvan, ofwel 214.000 ha, was woonterrein. Tussen 1996 en 2006 is er ruim 22.000 hectare aan nieuw woonterrein aangelegd, het grootste deel op voormalig agrarisch terrein. Tegelijkertijd maakte ruim 5.000 hectare aan woonterrein plaats voor wegen, recreatie- of agrarisch gebied. Per saldo kwam er dus ruim 17000 ha woonterrein bij: gelijk aan de oppervlakte van het Waddeneiland Texel. Per huishouden was er in 1996 gemiddeld 323 m² aan woonterrein beschikbaar. In 2006 was dit gedaald naar 319 m². De oppervlakte per huishouden nam af doordat de groei van het woonterrein de sterkere stijging van het aantal huishoudens niet compenseerde. De gemiddelde woonoppervlakte per persoon nam tussen 1996 en 2006 wel toe, van 136 tot 139 m². Dat komt doordat het aantal inwoners minder snel groeide dan het aantal huishoudens. De oppervlakte aan woonterrein per persoon verschilt sterk per provincie. Inwoners van Drenthe woonden in 2006 met 209 m² per persoon het ruimst. Inwoners van Zuid-Holland hadden met gemiddeld 100 m² de kleinste oppervlakte aan woonterrein tot hun beschikking. Eind 2006 bedroeg de oppervlakte van Nederland 4,2 miljoen ha. Daarvan was bijna 20 procent water. Van het landoppervlak was bijna 68 procent in gebruik voor landbouw en 14 procent voor bos en natuur. De resterende 18 procent werd gebruikt voor wonen, werken, recreëren en verkeer (CBS).

Foto: ANP Photo Xtra/Lex van Lieshout

Foto: ANP Photo/Ilvvy Njiokiktjien

Steunbehoefes

Onze verwachting was dat, zeker gezien het feit dat kinderen én ouders in Nederland bij voorkeur op zichzelf wonen, meergeneratiehuishoudens vaak ontstaan uit steunbehoefes. Ofwel de ouder(s), ofwel het kind is om welke reden dan ook niet in staat om zelfstandig te wonen en aangewezen op de hulp van de ander. Hoewel werkelijke steunbehoefes niet zijn vastgelegd in het SSB, konden we deze wel benaderen door gebruik te maken van situaties en gebeurtenissen, waarin de behoefte aan steun (fysiek, emotioneel, of financieel) groter is dan gemiddeld. De analyses wijzen uit dat nooit gehuwde alleenstaande kinderen, gescheiden en verweduwdde kinderen en kinderen met een Wajong-uitkering een verhoogde kans hebben om samen te wonen met hun ouders. Het gaan inwonen bij de ouders blijkt vooral samen te hangen met een recente echtscheiding en een substantiële inkomensdaling. Ook voor ouders is er een effect van echtscheiding; zij hebben een verhoogde kans om in hetzelfde jaar van de echtscheiding bij hun volwassen kind in te trekken.

De aanwezigheid van een partner of stiefouder verkleint de kans op (het vormen van) een meergeneratiehuishouden, waarschijnlijk omdat in deze situaties de behoefte aan privacy groter is. Een uitzondering hierop zijn nooit gehuwde alleenstaande kinderen met kinderen: de kans is groter dan bij gehuwde kinderen dat ze samenwonen met hun ouders én bij ze intrekken. Een vermoedelijke verklaring hiervoor is dat deze kinderen behoefte hebben aan de steun van hun ouders voor de opvoeding en opvang van hun eigen kinderen.

Reflectie

Uit dit gedeelte van mijn onderzoek kunnen twee hoofdconclusies worden getrokken. De eerste is dat, via de intergenerationele overdracht van eigenwoningbezit, bestaande ongelijkheden op de woningmarkt worden doorgegeven aan toekomstige generaties. Ten tweede blijkt dat het samenwonen van ouders en kinderen samenhangt met toegenomen steunbehoefes onder ten minste één van beide generaties. Uit een ander deel van mijn dis-

sertatie blijkt dat hetzelfde geldt voor ouders en kinderen die zeer dicht bij elkaar gaan wonen. Deze bevindingen hebben maatschappelijke implicaties. Zo lijkt, in de discussie rondom de mantelzorg, het voorstel van Mirjam Sterk om meer generatiewoningen te realiseren, helemaal zo gek nog niet. Toekomstige studies naar de geografische nabijheid van ouders en kinderen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan deze discussie, mits zij over data kunnen beschikken met veel informatie over gezondheid, het gebruik van medische voorzieningen en de behoefte aan steun.

Meer informatie over de uitgelichte onderwerpen is te vinden in:

- Smits, A. en C.H. Mulder (2008), Family dynamics and first-time homeownership. *Housing Studies* 23, pp. 917-935.
- Smits, A., R.I. van Gaalen en C.H. Mulder (forthcoming). Parent-child coresidence: Who moves in with whom for whose needs? *Journal of Marriage and Family*.

Dr. A. Smits, Universiteit van Amsterdam.

E-mail: a.w.m.smits@uva.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux drs. Jeannette Schoorl
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	www.nidi.knaw.nl/nl/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

HET ONDERZOEK

Dit artikel is gebaseerd op het promotieonderzoek 'The role of parents in their adult children's housing and residential locations'. Annika Smits onderzocht in welke mate woonkwaliteit wordt overgedragen van ouders op kind, hoe dit is veranderd gedurende de laatste drie decennia, en in hoeverre steunbehoefes verklaren waarom ouders en kinderen bij elkaar in huis, óf op zeer korte afstand van elkaar gaan wonen. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de NKPS en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Het proefschrift is geschreven aan de afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam. Annika Smits promoveerde op 18 mei 2010. Promotor was prof. dr. Clara Mulder en co-promotor was dr. Aslan Zorlu.